

meyan ahşap tarikat yapılarında ise aynı döneme ait ahşap konutlarla büyük bir kaynaşma görülür. Bu arada geniş programlı kuruluşların bazılarında bağımsız bir yapı oluşturan, fakat çoğunlukla selâmlık kanadının bünyesinde yer alan deriş hücreleri de gerek boyutları gerekse iç düzenleri bakımından geç dönem Osmanlı konutlarındaki odalardan pek farklı değildir. Gençliğinde İstanbul Eyüp'teki Bahariye Mevlevîhânesi'nde (1877) "hücrenişin" olan Abdülbakî Gölpinarlı özgün mefruşatıyla donatılmış bir mevlevîhâne hücrenişini şöyle tarif eder: "Hucre kapısından, dar bir giriş yerine girilirdi ki burda, ayakkabıları koymağa yarayan ve divara çakılmış raf da bulunurdu. Asıl hucreye bu giriş yerinden iki, yahut bir basamakla çıkılırdı. Hucreye girilince, sol tarafta ve kapı karşısında dedenin oturduğu yer, yanında kahve ocağı, arkasında, gerekli şeyleri koymaya yarayan dolap, odanın karşısında boylu boyunca bir kerevet bulunurdu. Kerevetin üstündeki mindere züvvâr, yâni ziyaretçiler, müsâfirler otururlardı. Kerevetin üst tarafında, divarda lamba konacak yer ve lamba, yahut mum şamdanı, karşı divarda yatak konan bir büyük dolap, bir tarafta da Kur'an-ı Kerîm ve bâzı kitapların konmasına yarayan bir raf bulunur, bu raf yoksa, kenara konmuş bir rahle, bu işi görürdü. Hucreye kilim döşenirdi ve bütün müştemelât anlatıklarımızdan ibaretti" (*Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, s. 164).

Hücre terimi tarikat ehli arasında en çok Mevlevîler tarafından kullanılmış, bundan da yeni terim ve tabirler türetilmiştir. Mevlevîhânelerdeki hücrelerde ikamet eden dedelere "hücrenişin" denirdi. Bin bir günlük çilesini başlarıyla dolduran ve dede pâyesini kazanan "çilekeş canlar"ın kendilerine tahsis edilen hücreye geçişine "hücreye çıkmak" tabir edilir, bu vesileyle düzenlenen törende çekilen özel gülbân "hücre gülbânı" olarak adlandırılırdı. Hücreye çıktıktan sonra üç gün halvete giren hücrenişin, bitiminde meydanı dede tarafından "hücre küşâdı" denilen bir törenin ardından mevlevîhâne-deki gündelik hayata katılırdı. Bu arada bir veya iki kişinin oturup yatabileceği küçük odaları tanımlayan "hücre-i dervîşâne" (hücre-i fakîrâne) tabiri de tarikat terminolojisinden halk diline geçmiş olmalıdır.

Osmanlı döneminde medreselerin ve tarikat yapılarının yanı sıra kervansaray

ve han gibi konaklama yapılarında da küçük yaşama birimleri hücre olarak adlandırılmış, ayrıca bu terim hayır eserlerine gelir sağlamak amacıyla kiraya verilen odalar için de kullanılmıştır. Hücreler bir kapiya sahip olduklarından sayıları "bab" terimiyle ifade edilmektedir. 953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde teşhis edilen birçok örnek arasında, 884 Saferinin ortalarında (Mayıs 1479 başları) tescil edilmiş Çakır Ağa vakfına bağlı "kârânsaray höcerât 62 bâb", 901 Cemâziyelevvelinin başlarına (Ocak 1496 ortaları) ait Hâce Pîrî vakfına bağlı "kârânsaray maa höcerât 40 bâb", Abdüsselâm Bey vakfının gayri menkulleri arasında geçen iki adet "hân-ı höcerât-ı fevkâniyye ve tahtâniyye" kayıtları zikredilebilir. Aynı kaynakta, İstanbul'un hemen her yerinde tahtâni ve fevkâni konumda pek çok bağımsız vakıf hücrenin de kaydı bulunmaktadır.

Öte yandan bütün yapı türlerinde duvarlarda veya pâyelerde çok defa içine şamdan, kitap vb. şeylerin konulması için, bazan da süsleme amacıyla tasarlanan nişlere Osmanlı devrinde hücre denilmekteydi. Batılılaşma dönemi Osmanlı sivil mimarisinde "şerbetlik" adı verilen nişlerin köşeleri genellikle düşey bir dizi oluşturacak şekilde hücrelerle donatılırdı. Ayrıca hâpishanelerde tutukluların barındığı mekânlara da hücre denilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546), tür.yer.; Abdülbakî Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 21-22, 135-136; a.mlf., *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 164-165; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara 1969, I, 140; a.mlf., *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, tür.yer.; Doğan Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul 1975, s. 200; Ara Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, İstanbul 1978, tür.yer.; Metin Sözen, *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi*, İstanbul 1981, s. 114-132; a.mlf. – Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1986, s. 107; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, tür.yer.; Sertoğlu, *Tarih Lügati*, s. 155; Zeynep Ahunbay, "Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları / Medreseler, Darülcerrahler, Mektepler", *Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, İstanbul 1988, s. 267; a.mlf., "Medreseler", *DBİst.A*, V, 320-326; M. Baha Tanman, "Sinan'ın Mimârisi / Tekkeler", *Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, İstanbul 1988, s. 313-322; a.mlf., "Tekkeler", *DBİst.A*, VII, 236-240; D. Behrens-Abouseif, "An Unlisted Monument of the Fifteenth Century: The Dome of Zâviyat al-Damirdâş", *Aİsl.*, XVIII (1982), s. 105-121; Pakalın, I, 847-849.

M. BAHA TANMAN

HÜCRE-i SAÂDET

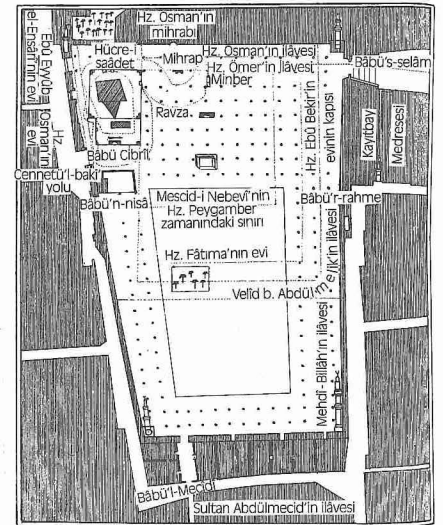
(حجرة سعادت)

Resûl-i Ekrem'in defnedildiği
Hz. Âişe'nin odası.

Arapça hücre (oda) ve saâdet (mutluluk) kelimelerinden oluşan bu terkip Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in kabirlerinin bulunduğu türbe hakkında kullanılır. Resûl-i Ekrem Medine'deki ilk mescidi (Mescid-i Nebevî) inşa ederken kendisi için doğu duvarının güney kısmına bitişik iki oda yaptırdı ve bunlardan birine hicretten bir süre önce evlendiği Hz. Sevd'e'yi, diğerine de Medine'de evlendiği Hz. Âişe'yi yerleştirdi. Kur'an-ı Kerîm'de Hucurât sûresinin 4. âyetinde, Resûlullah'ı dışarıya çağırma hususundaki kaba davranışları sebebiyle bedeviler kınanırken dolaylı olarak bu odalardan bahsedildiği için sûreye Hucurât (odalar) adı verilmiştir. Bu odalara girerken izin isteme konusuna temas eden âyette de "Peygamber'in evleri" tabiri kullanılmıştır (el-Ahzâb 33/53). Daha sonra sayısı dokuz kadar çıkan bu hücreler içinde Hz. Âişe'nin odası özellikle Resûl-i Ekrem'in buraya defninden dolayı önem kazanmış ve "hücre, el-hücretü's-şerîfe, el-hücretü'l-mukaddese, el-hücretü'l-muattara, hücre-i münîfe, hücre-i saâdet" gibi adlarla anılmıştır.

Hz. Peygamber'in evinin, idarî bir merkez olma özelliği de gösteren mescidin bi-

Hücre-i saâdetin Mescid-i Nebevî'nin genel planı içindeki konumunu gösteren çizim (M. Lebbî el-Betenânî, s. 321)

tişğinde bulunması onun peygamberlik, devlet başkanlığı, kumandanlık, kazâ ve iftâ gibi görevlerini kolaylaştırması bakımından önemliydi. Medine'ye geldiğinde devesinin yularının serbest bırakılmasını istemiş ve çöktüğü yeri mescid ve ikametgâhının arsası olarak seçmiştir. Bu sırada onun Hz. Nûh'a öğretilen, "Rabbim! Beni mübarek bir menzile kondur. Şüphesiz konaklatanların en hayırlısı sensin" (el-Mü'minûn 23/29) duasını tekrarladığı rivayet edilir (Semhûdî, I, 229-230). Sahipleri arsayı bağışlamak istemişlerse de karşılığı ödenerek satın alınmıştır; bazı kaynaklarda, mescid arsasının dışında hücrelerin yerinin Hârîse b. Nu'mân'dan alındığı kayıtlıdır (İbn Sa'd, III, 488; *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 463). Hz. Sevede ve Âişe'nin odaları mescidle aynı tarzda taş temeller üzerine kerpiçten yapılmışlardı ve tavanları yoktu; sonraları hurma gövdesi merteklerin üzerine hurma dalları konulup toprakla örtülmek suretiyle kapatılmışlardır. Hücrelerin mescide açılanlardan başka muhtemelen dışa açılan kapıları da vardı. Resûl-i Ekrem son hastalığını Hz. Âişe'nin hücrelerinde geçirdi ve Hz. Ebû Bekir'in hatırladığı, peygamberlerin ancak vefat ettikleri (İbn Mâce, "Cenâ'iz", 65) veya en sevdikleri yere defnedildiklerini (Tirmizî, "Cenâ'iz", 33) bildiren hadisin de işaretiyle bu odada toprağa verildi. Sonradan diğer odalar Mescid-i Nebevî'ye katıldığından hücre-i saâdet denilince yalnız burası akla gelmiştir. Hz. Peygamber'in cenaze namazı burada küçük gruplar halinde kılınmıştır; namaz veya dua için gelen insanların hücrenin bir kapısından girip diğerinden çıktıkları anlaşılmaktadır. Hücrelerin kapılarında kıldan dokunmuş birer kalın perde bulunmaktaydı. Sadece Hz. Âişe'nin odasının Hint ardıcından yapılmış tek veya çift kanatlı bir kapısı olduğu rivayet edilir ve bu kapı herhalde Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra takılmıştır. Daha sonra hücre-i saâdet Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer defnedildi. Hz. Ömer'in defninin ardından Hz. Âişe oturduğu kısımla kabirler arasında bir duvar ördürüp sadece bir kapı bırakmıştı; oturduğu bölümün kuzey kısmında da bir kapı bulunmaktaydı ki bu yukarıda sözü edilen Hint ardıcı kapı olsa gerektir. Vefatında Hz. Hasan, vasiyeti üzerine teberrüken dedesi Hz. Peygamber'e arzedilmek üzere hücre-i saâdet getirilince onun burada kalan tek kabirlik yere gömülmek istendiğini sanan Emevîler siyasi mülâhazalarla buna karşı çıktılar ve benzer olayların bir daha yaşanmaması için kabrin bulunduğu kısmın kapısını ta-

mamen kapattılar. Hücredeki bir kabirlik yerle ilgili farklı rivayetler de vardır. Yahudi asıllı sahâbî Abdullah b. Selâm, Tevrat'ta Hz. Peygamber ile Hz. İsa'nın beraber defnedileceklerinin yazılı olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, "Menâkıb", 1). Bu rivayet, hücre-i saâdetteki söz konusu bir kabirlik yere Hz. İsa'nın kıyamet öncesi dünyaya indikten ve Muhammed ümmeti olarak öldükten sonra gömüleceği şeklinde yorumlanmıştır (Mübârekpûrî, X, 86-87).

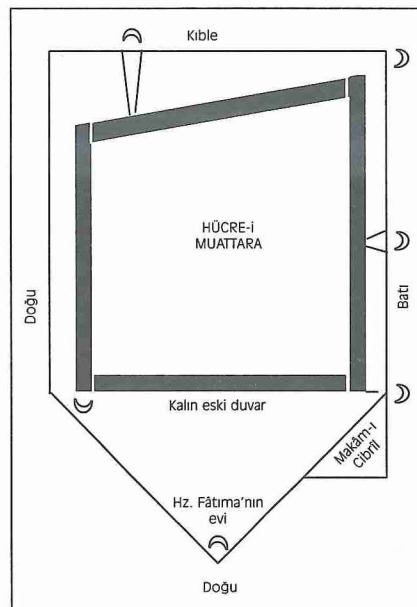
Cemaatin çoğalması sebebiyle Mescid-i Nebevî'nin zaman zaman genişletilmesi gerekmiş, bu husustaki ilk çalışmalar Hz. Ömer ve Hz. Osman tarafından hücrelerin bulunduğu kısmın dışında kalan üç yönde, daha çok da batı ve kuzey yönlerinde yapılmıştı. Buna rağmen Emevîler döneminde insanlar, özellikle cuma gibi cemaatin fazla olduğu vakitlerde boş hücrelerde de namaz kılmaya başlamışlardı. Abdülmelik b. Mervân bu hücreleri satın almış, fakat hâtıralarına hürmeten yıktırmamıştı. Daha sonra Halife Velîd, Medine valisi olan Ömer b. Abdülazîz'e yıktırılıp mescide dahil edilmelerini emretti; o da ikinci bir Harre Vak'ası'nın yaşanmaması için buna istemeyerek boyun eğdi. Hücrelerin yıktırılması Medineliler'i çok üzmüş ve uzun süre ağlaşmalarına yol açmıştır. Saîd b. Müseyyeb, Hasan-ı Basrî gibi yıkımdan önce hücreleri görenlerden buraların mütevazı yapısı hakkında bazı

bilgiler nakledilmektedir. Tavanı bir insanın elini uzattığında değebileceği kadar alçak olan hücrelerin Hz. Peygamber'in sade hayatını göstermesi bakımından aynen bırakılmasını isteyenler çoğunluktaydı. Vali Ömer b. Abdülazîz teberrüken hücrelerden alınan kerpiçlerle kendine Medine'nin Harre mevkiinde bir ev yaptırdı. Bu kerpiçlerden bir tanesi bir süre hücre-i saâdet yanında sergilenmiştir. Ömer b. Abdülazîz halifeliği sırasında Bizanslı ve Kıptî mimarlardan da yararlanarak hücreyi daha mâmur bir hale getirdi. Bu sırada daha önce Abdullah b. Zübeyr tarafından etrafına çekilen duvar yenilendi. Kuzey kısmı Hz. Fâtıma'nın evini de içine alacak şekilde genişletildi ve Kâbe'ye benzemesi için üçgen planında yapıldı. Böylece hücre beşgen hale getirildi; ancak etrafını çevreleyen şebeke günümüzde de olduğu gibi dikdörtgendi. Bu arada hücrenin üstü "kubbetü'l-hücre" ve "kubbetü'n-nûr" denilen küçük bir kubbe ile örtüldü. Bu çalışmalar 88'de (707) başlamış, 91'de (710) tamamlanmıştır.

Emevîler'den sonra Abbâsiler ve diğer İslâm devletleri hücre-i saâdetin imarına ayrı bir önem verdiler. Hârûnürreşîd devrinde (786-809) mescidin bu kısma rastlayan tavanı yenilendi. Muktefi-Liemrîlâh zamanında (1136-1160) Zengiler'in ünlü veziri Cemâleddin Muhammed b. Ali el-İsfahânî tarafından da kabrin doğu duvarı ıslah edilerek tamamı mermerle kaplandı. Evliya Çelebi'nin naklettiği bir rivayete göre ise 557'de (1162) papa tarafından Hz. Peygamber'in naaşını çalmak üzere gönderilen zâhid kılığında kişiler Mescid-i Nebevî yakınlarında bir ev tutmuş, gizlice yer altından bir dehliz kazarak kabre ulaşmak istemişlerdir. Resûl-i Ekrem tarafından rüyasında olaydan haberdar edilen ve çok kısa bir süre içinde Medine'ye gelen Nüreddin Mahmud Zengî bu kişileri yakalamış, böyle bir olayla bir daha karşılaşmamak için de kabrin etrafına kurşun döktürmüştür (*Seyahatnâme*, IX, 611, 621-627).

Memlük hükümdarları da hücre-i saâdetin imarına büyük özen gösterdiler. İlk defa Sultan Kalavun zamanında, daha önce üzeri "kisve-i saâdet" adlı bir örtü ile kapatılan kubbetü'n-nûr kurşun levhalarla kaplandı (678/1279); kubbe Sultan Kayırbay tarafından da yenilendi. Mescid-i Nebevî tarihinde birkaç defa yangın geçirmiş, hücre-i saâdet de bu vesile ile onarım görmüştür. Meselâ 881'de (1476) tamamen yıkılıp taştan inşa edildi ve tavanı yükseltildi. Mısır'ın fethinden sonra kendilerini "hâdimü'l-Haremeyn" olarak gö-

Hücre-i saâdetin planı (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, II, 537)

ren Osmanlı padişahları, Yavuz Sultan Selim'den itibaren Mescid-i Nebevî ve hücre-i saâdetin imarı ile yakından ilgilendiler. I. Ahmed altın kaplamalı gümüş şebekeler gönderdi, eski şebeke-i saâdetin bir bölümünü getirtip teberrüken kendi türbesine koydurdu. Hücre-i saâdetin 1111 (1699) yılında II. Mustafa tarafından bazı kısımları yenilendi; III. Ahmed de duvarlarını sağlamlaştırdı. II. Mahmud zamanında birtakım çatlaklar görülmesi üzerine Kayıtbay'ın yaptırdığı kubbe yıkılıp yerine 1228 (1813) yılında taştan bir kubbe yapıldı. Günümüze kadar ulaşan bu kubbe kurşunları yeşile boyandığı için "Kubbetü'l-hadrâ" adıyla anılır. Aynı onarım sırasında hücrenin dış duvarı çinilerle kaplandı, daha sonra da Sultan Abdülmecid bunları tekrar en değerli çinilerle yeniledi. Hücre-i saâdette Hz. Peygamber'in kabrinin bulunduğu kısım şebeke-i saâdetin dışına raptedilen gümüş bir çivi ile (mismâr) işaretlendi, sonradan onun yerine değerli taştan bir âlâmet konuldu. Günümüzde kabirlerin yeri işaretlerle belirtilmiştir. Hücre-i saâdette tarih boyunca çok değerli hediyeler bağışlanmıştır. Bunlar arasında özellikle murassa' kandiller dikkat çekmekteydi; Eyüp Sabri Paşa *Mir'âtü'l-Haremeyn*'de bunlarla ilgili geniş bilgi vermektedir (bk. bibl.).

Başlangıçta hücre-i saâdet için özel bir görevli bulunmamaktaydı. İlk resmî görevliler, Nûreddin Mahmud Zengî tarafından tayin edilen ve hepsi hâfız olan on iki ağıdır. Bu göreve önceleri Habeş asıllılar seçilmiştir. Selâhaddîn-i Eyyûbî ağaların sayısını yirmi dörde çıkarmış ve bunlara gelir tahsis etmiştir. Selâhaddîn-i Eyyûb-

bî'nin yolladığı ağaların başında bulunan Bedreddin el-Esedî'ye bir müddet sonra "şeyhülhareme" denilmeye başlanmış ve bundan sonra bu görevliler Medine'yi ziyaret eden devlet erkânından büyük bir saygı görmüşlerdir. Sonraları Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin ihdas ettiği nizam Mağrib ve Sudan'dan gönderilen ve sayıları 200'ü aşan yeni ağalarla bozulmuş, ayrıca zaman zaman bunların Medine halkı ile aralarında bazı tatsız olaylar yaşanmıştır.

Eyüp Sabri Paşa'nın verdiği bilgilere göre hücre-i saâdet hiç boş bırakılmaz, gece ve gündüz burada iki ayrı sınıf ağa görev yapardı. Halife tarafından tayin edilen şeyhülharemin emrinde ve çeşitli görevlerde çalışan bu ağalar kandillerin yakılması, belli zamanlarda hücre-i saâdetin temizlenmesi gibi işleri yaparlardı (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 74-82). Hz. Peygamber'in sandukasıyla örtüsü (sitâre) arasından çıkarılan toz halk arasında "cevher-i şerîf" olarak anılır ve bunu temizleyen ağa iftihar ettiği bu göreve getirildiğinde üç dört köle satın alıp âzat eder veya buna imkân bulamazsa birkaç kurban keserdi (a.g.e., I, 559). Eyüp Sabri Paşa sonradan ortaya çıkan bazı âdetler hakkında da bilgi vermektedir. Bunlardan biri her yıl zilkadenin 17. gecesini hücre-i saâdette buğday takdimiydi. Şefaât ve yardım talep eden kimseler bir miktar buğdayı temiz bir kese içinde Resûl-i Ekrem'in kabri hizasındaki şebeke penceresinden içeri koyarlar, daha sonra bunları alan görevliler teberrüken isteyenlere verip karşılığında hediye kabul ederlerdi. Rivayete göre bu şekilde buğday koyanlar borçlarını kolayca ödeyeceklerine inanırlardı (a.g.e., I, 45-46). Ramazanlarda müslümanlar hücre-i saâdet yanında iftar etmeye gayret ederlerdi; bu arada dışarıdan gelenlere de yemek verilirdi (a.g.e., I, 61-62).

Hücre-i saâdet her yıl milyonlarca müslüman tarafından ziyaret edilir. Bunda şüphesiz, "Beni vefatımdan sonra ziyaret eden sağlığımda ziyaret etmiş gibidir"; "İki haremde birinde ölen eminler arasında diriltilir"; "Kabrini ziyaret edene şefaâtım vacip olur" (Dârekutnî, II, 278) gibi hadislerin de etkisi vardır. Ayrıca, "Kabrini id edinmeyin" (*Müsned*, II, 367; Dârimî, "Menâsik", 96) hadisini Münzirî, "Bayram gibi sadece senenin belli günlerinde değil her zaman ziyaret edin" şeklinde yorumlamıştır (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 137). Ziyaret sırasında salâtü selâm, kelime-i tevhid ve Hz. Peygamber'in risâletiyle ilgili âyetler okunur (ayrıca bk. RAVZA-i MUTAHHARA).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvatta', "Kible", 10-11; *Müsned*, II, 367; Dârimî, "Menâsik", 96; Buhârî, "Fazlû's-şalât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne", 5; Müslim, "Hac", 502; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 65; Tirmizî, "Cenâ'iz", 33, "Menâkıb", 1, 5; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 240, 499-501; III, 488; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 284; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 422-423; IV, 192-193; VI, 435-436; Dârekutnî, *es-Sünen*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Mehâsin li't-tibâa), II, 278; İbnü'n-Neccâr, *ed-Dürrütü's-şemine fî târîhi'l-Medine* (nşr. M. Zeynühhüm M. Azeb), Kahire 1416/1995, s. 152-153; İbn Kesir, *el-Bidâye*, V, 266-273; Semhûdî, *Vefâ'ü'l-vefâ'*, I, 229-230, 240-251, 325-327, 362-366, 383-384; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 611-632; *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 45-46, 61-62, 74-82, 137, 462-463, 488-490, 526-589, 664-698; M. Lebîb el-Betennî, *er-Rihletü'l-Hicâziyye*, Kahire 1910, s. 320-337; İbrâhim Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 472-475; N. Elisséeff, *Nûr ad-Din*, Damas 1967, II, 559; Mübârekpürî, *Muqaddimetü Tuhfeti'l-ahvezi* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Kahire 1967, X, 86-87; *Tevsîf ve 'imâretü'l-Haremeyni's-şerîfeyn rû'ye hadâriyye* (nşr. Mek-tebetu Ukâz), Cidde 1991, s. 39-48; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), II, 303-304; "Hudjra", *EP* (İng.), III, 545.

AHMET ÖNKAL

HÜCVİRİ

(الهجویری)

Ebû'l-Hasen Ali b. Osmân
b. Ebî Ali el-Cüllâbî el-Hücvîrî
(ö. 465/1072 [?])

Keşfü'l-mağcûb
adlı eseriyile tanınan sûfi müellif.

Gazne'de doğdu. Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr (ö. 440/1049), Abdülkerîm el-Kuşeyrî (ö. 465/1072) gibi görüştüğü sûfiler hakkında *Keşfü'l-mağcûb*'da verdiği bilgilere dayanarak XI. yüzyılın başlarında dünyaya geldiği söylenebilir. İran veya Hint asıllı olan ailesinin Gazne'ye ne zaman yerleştiği belli değildir. Kendisi *Keşfü'l-mağcûb*'da Hücvîrî ve Cüllâbî nisbelerini kullanmışsa da zamanla Hücvîrî diye meşhur olmuştur. Bugün Gazne'de Cüllâb ve Hücvîr adlı bir semt bulunmamaktadır. Babası Şeyh Osman'ın mezarının bulunduğu Gazne yakınlarındaki Erbabha mevkiinin eski adının Cüllâb veya Hücvîr olması muhtemeldir. Gulâm Server, Hücvîrî'nin Hz. Ali'ye ulaşan şecerelerini vermekten ziyade sonradan düzenlenen bu şecerelere dayanarak onun seyyid olduğunu söylemek mümkün değildir. Annesinin kabri Gazne'de diğer oğlu Şeyh Tâcûlevliyâ'nın kabrinin yanındadır. Dârâ Şükûh bu kabirleri ziyaret ettiğini söyler. Hücvîrî, "hazine bağışlayan ulu velî" anlamına gelen Dâtâ Gencbaş unvanıyla tanınmıştır. Gu-

Semhûdî'ye göre hücre-i saâdetin planı
(*Vefâ'ü'l-vefâ'*, II, 563)

